

Karolina Kmiecik-Jusięga
Akademia Ignatianum w Krakowie

**Sprawozdanie z konferencji naukowej z cyklu
„Problemy współczesnej profilaktyki”,
Lublin, 16–17 maja 2017 r.**

**A Report of the Scientific Conference in the Series
“Problems of the Modern Prevention”,
Lublin, May 16–17, 2017**

Już po raz ósmy w Wyższej Szkole Ekonomii i Innowacji w Lublinie odbyła się ogólnopolska konferencja naukowa z cyklu „Problemy współczesnej profilaktyki”. W tym roku temat przewodni brzmiał: „Szkoła wobec wyzwań współczesności” i korelował z problematyką zmian jakie zachodzą w obszarze edukacji i wychowania. Referenci w większości nawiązywali do dokonującej się reformy oświaty, komentując jej przebieg oraz elementy merytoryczne, ściśle związane z zagadnieniami profilaktyki zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży. Ta dwudniowa konferencja na stałe wpisała się w kalendarz spotkań profilaktyków i wychowawców żywo profilaktyką zainteresowanych, stąd lista gości obejmowała dobrze znane nazwiska, między innymi twórców i realizatorów programów profilaktycznych.

Pierwszego dnia uczestnicy mieli okazję wysłuchać referatów gospodarzy: ks. prof. Mariana Stepulaka oraz prof. Zbigniewa Gasia. Pierwszy omówił specyfikę życia szkolnego w kontekście szans i zagrożeń rozwojowych uczniów. Zaznaczył, że szkoła staje się miejscem generowania niepożądanych zachowań o charakterze

SPI Vol. 20, 2017/3
ISSN 2450-5358
e-ISSN 2450-5366

dysfunkcyjnym, a nawet patologicznym. Natomiast nauczyciele skoncentrowani na procesie nauczania nie są w stanie podjąć trudu efektywnego wychowania swoich uczniów. W związku z tym w szkole mają miejsce pierwsze kontakty uczniów z dopalaczami, narkotykami i innymi substancjami psychoaktywnymi. Rodzą się więc pytania o strategię wsparcia dla szkoły, by przestała ona być miejscem zagrożenia, a stała się szansą osobowego rozwoju. Drugi prelegent, prof. Zbigniew Gaś, skupił się natomiast na omówieniu zmodyfikowanego podejścia do działań wychowawczych i profilaktycznych szkoły, który będzie obowiązywał z chwilą wejścia w życie nowej podstawy programowej.

Następny gość, prof. Krzysztof Wojcieszek, poruszył mało popularny wśród profilaktyków temat duchowych czynników chroniących, w kontekście łączenia działań zapobiegawczych z przedmiotem katechezy szkolnej. Badania wskazują bowiem na ogromną, pozytywną rolę aktywności religijnej, która znacząco zmniejsza ryzyko podejmowania takich zachowań, jak używanie alkoholu, palenie tytoniu czy przyjmowanie innych substancji psychoaktywnych. Niestety, pomimo stałego wykazywania tego czynnika w badaniach, rzadko dostrzega się postulaty jego wzmocnienia w praktyce, a często jest on po prostu ignorowany lub wręcz deprecjonowany. Tymczasem w życiu duchowym mogą się rozgrywać kluczowe wydarzenia z punktu widzenia podejmowania zachowań prowadzących do problemów społecznych. Kryzys wiary stanowi czynnik ryzyka, a aktywność religijna odwrotnie – zmniejsza zakres ryzykownych zachowań. Z powodu zaniedbywania tej wiedzy tracimy szansę wzmocnienia tego czynnika i ograniczania ryzyka powiązanego z kryzysem religijnym. Terenem zaś szczególnie ważnym z tego punktu widzenia jest szkolna katecheza, która powinna się przyczyniać do lepszej ochrony młodzieży przed podejmowaniem zachowań ryzykownych. Ostatni prelegent w sesji profesorskiej, prof. Jacek Pyżalski, inspirował słuchaczy własnymi doświadczeniami badawczymi, tłumacząc jak powinien być skonstruowany program dotyczący profilaktyki tzw. cyberprzemocy.

Po przerwie odbyły się cztery sesje tematyczne, ukierunkowane na problematykę specjalistyczną, w tym na koncepcyjne uwarunkowania szkolnej profilaktyki, pracę z uczniem o specjalnych potrzebach wychowawczych, innowacje w wychowaniu i profilaktyce oraz aspekty skuteczności w działaniach zapobiegawczych. Pierwszą sesję rozpoczął

referat dr Karoliny Kmieciak-Jusięgi, dotyczący aspektów systemowości działań profilaktycznych w środowisku lokalnym. Prelegentka podjęła kwestię efektywności programów w korelacji z jakością współpracy międzyinstytucjonalnej i międzyosobowej podmiotów ustawowo odpowiedzialnych za podejmowanie pracy profilaktycznej na poziomie gminy. Poruszyła też nieopisany jeszcze temat zarządzania w profilaktyce w kontekście zarządzania usługami społecznymi.

Kolejny referat oscylował wokół kultury szkolnej. Mgr Sławomir Kania, po stwierdzeniu że najważniejsze jest zwrócenie uwagi na kwestię potencjałów, zdefiniował i sklasyfikował kulturę szkoły oraz potwierdził, że kiedy pracownicy szkoły są zaangażowani w tworzenie pozytywnego klimatu instytucji, to uczęszczający do niej uczniowie przejawiają mniejsze tendencje do podejmowania zachowań ryzykownych. Następnie dr Wiesław Poleszak podsumował działania profilaktyczne realizowane w szkołach w ramach kończącej swoje obowiązywanie podstawy programowej. Powtórzył za Zbigniewem Gasiem czym jest wychowanie i profilaktyka oraz podzielił się doświadczeniami związanymi z prowadzeniem szkoleń w zakresie tworzenia i realizacji szkolnych programów profilaktyki. Przytoczył schemat konstruowania programów wychowawczych, w którym zawiera się między innymi sylwetka absolwenta (czyli podmiotowy cel wychowania), analiza dotychczasowych działań szkoły w zakresie wychowania i profilaktyki, konstruowania planu działań czy strategii ewaluacji. Kolejny prelegent, dr Grzegorz Kata, dopełniając poprzedni wykład, scharakteryzował kwestię diagnozy przydatnej w szkolnym programie wychowania i nauczania. Omówił standardy jej realizacji oraz praktyczne aspekty pracy diagnostycznej w działaniach pedagoga.

W drugiej sekcji podejmowano tematy funkcjonowania uczniów doświadczających syndromu wypalenia w środowisku szkolnym i rodzinnym, młodzieży z problemami mutyzmu czy po chorobach onkologicznych. Słuchacze mogli też usłyszeć szczegółowo opracowany referat na temat rozwoju i dojrzewania neuropsychologicznego w kontekście działania alkoholu. Referenci zaznaczyli, że czas adolescencji charakteryzuje się zachowaniami o cechach wysokiej ryzykowności, powiązanej z obniżonym poziomem lęku, a także podwyższoną brawurą, poszukiwaniem nowości poznawczych i przygód, wraz ze zwiększonym pędem do zabawy i nawiązywania rówieśniczych relacji środowiskowych i społecznych. Z neurobiologicznego punktu

widzenia zachowania te powiązane są z intensyfikacją procesu modelowania strukturalnego i nowych relacji funkcjonalnych w formowanych sieciach neuronalnych przedczołowej kory mózgowej. Mielinizacja włókien aksonowych, wraz ze wzmocnieniem efektywności synaptycznych połączeń, przyspiesza szybkość przewodzenia i przetwarzania informacji, które warunkują kontrolę zachowań i emocji, zdolność do koncentracji i uważności oraz podejmowanie racjonalnych decyzji. Formowanie struktur i funkcji sieci neuronalnych kory mózgowej w adolescencji określono jako plastyczność mózgu, warunkującą rozwojową adaptację do osiągnięcia pełnej sprawności w okresie dojrzałości. Nadużywanie i intensywne picie alkoholu w okresie adolescencji, jak zaznaczyli autorzy, ingeruje w subtelne mechanizmy molekularnych, funkcjonalnych i strukturalnych adaptacji mózgu, eliminując neurogenezę, upośledzając trwale układ cholinergicznego i serotonergicznego przewodnictwa, a także zdolności poznawcze i wykonawcze, wraz z równoczesnym uzależnieniem od alkoholu i zwiększoną podatnością na psychopatyczne zaburzenia w dorosłości.

W trzeciej sesji debatowano na temat rozmaitych przedsięwzięć o charakterze profilaktycznym. Omówiono kwestie związane z funkcjonowaniem „Teatru bez granic”, zagadnienie biblioterapii, metody „Team Teaching”, rekolekcji w kontekście profilaktycznym oraz projekt realizowany przez policję pt. „Profilaktyka a Ty”. Natomiast tematyka czwartej sesji oscylowała wokół zagadnień skuteczności szkolnej profilaktyki. Podjęto tu kwestie administracji w działaniach zapobiegawczych, czynników chroniących i czynników ryzyka oraz zapotrzebowanie na profilaktykę w środowisku nauczycielskim.

Ostatnim punktem pierwszego dnia konferencji była seria warsztatów prowadzonych przez pracowników naukowych oraz praktyków. Debatowano między innymi nad nowym kształtem programu wychowawczo-profilaktycznego i omawiano narzędzia badawcze: wspomagające odkrywanie potencjałów, „Drzewo kariery” czy Test Uzdolnień Wielorakich.

Drugi dzień konferencji rozpoczął się referatem prof. Zbigniewa Gasia na temat ewolucji i perspektyw profilaktyki w szkole. Prelegent w uporządkowany sposób omówił technologiczne i metaanalityczne podejścia do szkolnej profilaktyki oraz zaproponował klasyfikację modeli praktyki profilaktycznej. Mówił o modelu substytucyjnym, zastępującym poniekąd wychowanie, modelu profilaktyki marginalnej,

kładącej nacisk na redukcję szkód oraz o modelu koncepcyjnym, najbardziej pożądanym. Zaproponował też podział profilaktyki w perspektywie historycznej, dzieląc ją na działania koncesjonowane, realizowane na przestrzeni lat 70. XX wieku, objawowe – w latach 80., instrumentalne – w latach 90., formalne – w latach 2002–2017 oraz podejmowane obecnie działania interwencyjne. Referat zakończył się refleksją dotyczącą kompetencji wychowawców–profilaktyków, którzy przede wszystkim winni być dojrzaלי osobowo.

Kolejny prelegent, prof. Henryk Gasiul, zadał pytanie o możliwości wydobywania potencjału młodego człowieka w obszarze pracy szkoły. Zwrócił uwagę na znaczenie „motyów ja” w ujęciu psychologicznym i antropologicznym, ze szczególnym naciskiem na personalizizm. Każde działanie w szkole powinno uwzględniać osobę w człowieku. Jest to warunek prowadzenia jakichkolwiek skutecznych działań wychowawczych szkoły. Profesor opisał perspektywy rozwoju w kontekście subiektywnym i obiektywnym oraz w oparciu o czynniki wewnętrzne i zewnętrzne (wewnątrzoparcie i zewnątrzoparcie). Zaznaczył, że potencjał dziecka wydobywamy przede wszystkim wtedy, kiedy sprawimy, że dziecko będzie czuło się ważne i wartościowe. Trzeba też dbać o tożsamość rodzinną, narodową, o korzenie dziecka, które tylko wtedy ma szansę „wydać owoce”.

Trzecim prelegentem w panelu profesorskim był prof. Krzysztof Ostaszewski, który rozpoczął swoje wystąpienie od omówienia swoich ponad dwudziestoletnich obserwacji postępu w obszarze profilaktyki. Zaznaczył, że przede wszystkim nauczyciele zaczęli w tym czasie dostrzegać potrzebę działań zapobiegawczych oraz że powstało szereg profesjonalnych programów profilaktycznych. Profesor podzielił się też swoimi doświadczeniami z pracy szkoleniowej w Azji Środkowej i na tej podstawie stwierdził, że istotne jest, by w państwie funkcjonował system rozwiązań profilaktycznych na poziomie centralnym. W Polsce funkcjonuje taki system na poziomie diagnozy (przykładem są badania ESPAD, HBSC, CBOS), rekomendacji programów (złożony z ORE, PARPA, KBPN, IPiN) oraz finansowania (JST).

Następnie prelegent stwierdził, że szkoła ma wiele ambitnych zadań do wykonania (edukacja, wychowanie, profilaktyka, ocenianie), w związku z tym należy zadać sobie pytanie, czy jest, lub czy może być, w każdym z tych zadań wydolna. Już w początkach XX wieku przecież krytykowano szkołę taką, jaką i dziś ją obserwujemy, a na bazie tej

krytyki powstało wiele alternatywnych inicjatyw, jak szkoła Montessori czy Summerhill. Wiele z tych inicjatyw nie jednak przetrwało próby czasu. Dziś wydaje się, że najlepszym wyjściem na drodze podnoszenia efektywności pracy szkoły jest wzmocnienie roli i kompetencji nauczycieli, ale też wykształcenie specjalistów profilaktyków, którzy mogliby zasiadać w gremiach decydujących o finansowaniu i kształcie krajowej profilaktyki (samorządy, władze lokalne, centralne). Prelegent zaproponował nową formułę szkoły, opartą na edukacji psychospołecznej, nauczaniu przedmiotowym oraz na profilaktyce i edukacji zdrowotnej.

Jako ostatni wystąpił prof. Robert Ptaszek z inspirującym referatem pt. „Współczesna szkoła wobec wyzwań multikulturalizmu”. Rozpoczął od oceny sytuacji kulturowej, w jakiej obecnie znajduje się Europa. Przedstawił obrazowo relację między podejściem tradycyjnym, które ma silne podstawy historyczne, a nowoczesnym, które podstaw takich nie posiada. Zastanawiał się w czym tkwi problem niemożności łączenia kultur wyrosłych z odmiennych religii. Podkreślił też, że całą tradycję filozoficzną można podzielić na dwa nurty: realistyczny, według którego odkrywamy prawdę, oraz konstruktywistyczny, zgodnie z którym to sam człowiek tworzy prawdę. Przyjęcie jednego z tych nurtów za jedynie słuszny determinuje dalszy sposób myślenia o człowieku, a to z kolei wpływa na zachowanie ludzi względem siebie.

Konferencję zakończyły panele tematyczne kontynuujące kwestie rozwoju szkoły, pracy z uczniem o specjalnych potrzebach wychowawczych, a także obejmujące tematykę autorytetu i innych aspektów pracy nauczyciela. W dyskusji podsumowującej zgodzono się, że największą potrzebą współczesnej szkoły jest wsparcie i doskonalenie kompetencji nauczycieli oraz praca nad wdrażaniem normatywnych i aksjologicznych aspektów wychowania młodego pokolenia.

ADRES DO KORESPONDENCJI:

Dr Karolina Kmieciak-Jusięga
Akademia Ignatianum w Krakowie
Wydział Pedagogiczny
Instytut Nauk o Wychowaniu
e-mail: karolina.kmieciak-jusiega@ignatianum.edu.pl